

Globalizácia a internacionalizácia podniku v medzinárodnom prostredí

Globalization and internationalization of the company in an international environment

Katarína Procházková

Anotácia: Príspevok je zameraný na objasnenie teoretických východísk globalizácie a lokálne prispôsobovania. Obsahuje zhrnutie základných definícií a chápania globalizácie a internacionalizácia podniku, syntetizuje výhody aj nevýhody tohto fenoménu. Zároveň obsahuje aj praktické príklady dopadov globalizácie v praxi.

Úvod

Slovo **globalizácia** môžeme považovať za synonymum dnešnej doby vo viacerých smeroch. Zasiahla nielen ekonomickú, hospodársku a politickú oblasť riadenia jednotlivých ekonomík a života ľudí, ale aj kultúrnu, náboženskú a sociálnu oblasť, a to v plnom rozsahu. Globalizácia z pohľadu nákupného správania spôsobila neobmedzenosť trhov, a to takmer na maximálnej úrovni. To, čo nedostane spotrebiteľ na domácom trhu fyzicky v predajni, dokáže si objednať prostredníctvom internetu z akéhokoľvek miesta na svete. Nehovoriac o tom, že dokáže veľmi efektívne a rýchlo porovnať cenu a kvalitu tovarov a zvoliť si tak najlepšiu alternatívu. To, samozrejme, znamená neustále tlaky na predajnú cenu, čo pre výrobcov znamená hľadať najúspornejšie varianty výroby. **Výrobné náklady** dokáže výrobca pomerne jednoducho stlačiť nadol, stačí, ak výrobnú prevádzku presťahuje do krajiny, kde je cena práce o polovicu nižšia než v krajine doterajšieho pôsobenia.

Globalizačné procesy podporené internacionalizáciou, informačnými technológiami, logistickými systémami na najvyššej úrovni a vyspelou komunikáciou vytvorili globálny trh, kde neexistujú takmer žiadne obmedzenia, a aj tie, ktoré existujú, sa dajú pomocou rôznych, častokrát aktuálne vznikajúcich nástrojov a systémov, obísť.

Produkty aj služby sa neustále zlepšujú, inovujú a skvalitňujú hlavne kvôli spotrebiteľom, ktorých nároky a potreby rastú z roka na rok (aj keď v dnešnej dobe možno použiť aj spojenie „zo dňa na deň“). Dnešná spoločnosť sa nazýva konzumnou t. j. spoločnosťou bez morálnych hodnôt, bez skutočného záujmu o život. Cieľom tejto kapitoly je nahliadnuť do problematiky

globalizácie, poukázať na jej výhody a nevýhody a tiež dôsledky, ktoré prináša pre medzinárodný obchod, globálne a lokálne podniky a ľudskú spoločnosť ako takú.

1.1 Podstata a chápanie globalizácie

Globalizácia je celosvetová integrácia politických, ekonomických a kultúrnych procesov.¹ Existuje tiež názor, že je to spontánný, neriadený proces čoraz intenzívnejšej integrácie krajín, ktorý vedie k vytvoreniu jediného ekonomického systému trhového hospodárstva.²

Slovo globalizácia je odvodené od anglického slova „global“ (svetový) a prvýkrát ho v súvislosti s ekonomickými javmi použil profesor Theodor Lewitt na univerzite Harvard. Vo všeobecnosti ju môžeme chápať ako proces narastania medzinárodného prepojenia vo všetkých oblastiach, týka sa teda nielen ekonomiky, politiky a hospodárskych procesov, ale aj kultúry, sociálnych, demografických a ekologických procesov. Extrémne názory týkajúce sa tohto pojmu uvádzajú, že najvyšší stupeň globalizácie vedie k vytvoreniu homogénnej svetovej kultúry s elimináciou všetkých lokálnych a národných rozdielov.

Pojem globalizácia sa ujal a začal nadobúdať svoj charakter najmä v spoločenských vedách, ktoré hľadajú nové pomenovanie pre skúmané javy. Andrew Jones v úvode svojho slovníka *Dictionary of Globalization* uvádza **tri spoločenskovedné oblasti, ktoré približne v rovnakom čase začali nezávisle od seba pracovať s pojmom globalizácia a naplňovať ho odlišným obsahom – sú to teória podnikania a manažmentu, teória o spoločnosti a kultúre a politická ekonómia.**³ Teória podnikania a manažmentu označovala týmto pojmom odporúčanú stratégiu, ktorú mali podniky implementovať, ak chcú dosiahnuť konkurencieschopnosť v rámci nadnárodnej pôsobnosti. Teória o spoločnosti a kultúre označovala týmto pojmom stav „prepojenosti ľudstva“ a integrovanie kultúr v globálnom meradle. Politická ekonómia spracovala pojem globalizácia hlavne v kontexte existencie nerovnomerného rozvoja medzi rozvinutými a rozvojovými krajinami. Globalizáciu teda možno považovať za integráciu procesov vo viacerých oblastiach – jednak v oblasti podnikania a obchodu, manažmentu, kultúry, ale aj politiky a ďalší autori pripojili aj oblasť ekológie a ochrany životného prostredia.

¹ <http://www.globalization101.org/> 25.10.2012

² MEZŘICKÝ, V. 2011. *Perspektívy globalizace*. Praha, Portál 2011. ISBN 978-80-7367-846-3, s. 12.

³ MATTOVÁ, I. 2007: Globalizácia – prístupy a koncepcie vybraných autorov. Sociálne a politické analýzy dostupné online: http://sapa.ff.upjs.sk/images/files/79_745278970_6_Mattova.pdf 30.03.2013

Ponímanie a chápanie globalizácie sa častokrát pojmovologicky mení podľa jednotlivých autorov. Autori Held a McGrew rozdelili na základe ponímania globalizácie ľudí do troch skupín:⁴

- **hyperglobalisti** – ponímajú globalizáciu ako proces prebiehajúci predovšetkým v ekonomickej oblasti a za hlavné príčiny jeho zintenzívňovania označujú kapitalizmus a rozvoj technológií. Zhodujú sa v tom, že globalizácia oslabuje postavenie štátu v prospech lokálnych, regionálnych a globálnych mechanizmov vládnutia. Vytvára sa tak nové spoločenské usporiadanie s novou deľbou práce, ktoré perspektívne smeruje k vytvoreniu globálnej civilizácie.
- **skeptici** – chápu globalizáciu ako dokonale integrovaný globálny trh, pričom globalizáciu ako takú vyhlasujú za mýtus. Podľa nich totiž nepredstavuje nič iné ako internacionalizáciu, pričom niektorí tvrdia, že svet tým, že je rozdelený na tri ekonomické bloky (európsky, ázijsko-pacifický, severoamerický), je oveľa menej integrovaný ako v minulosti. Sú presvedčení, že postavenie štátu nie je ohrozené a že štát stále disponuje právomocou riadiť a regulovať mieru ekonomickej liberalizácie. Nepredpokladajú vznik globálnej civilizácie, skôr predvídajú prehľbovanie sociálnej nerovnosti, nacionalizmu a fundamentalizmu.
- **transformacionalisti** – označujú globalizáciu ako nový jav, ktorý je však historicky podmienený a ktorý predstavuje impulz spoločenských, ekonomických a politických zmien súčasnosti. Globalizáciu spájajú predovšetkým s geografickým preskupením priestoru, ktorého pôsobením vzniká nový spoločenský poriadok. Štát síce stále zohráva dôležitú úlohu, zároveň však silnie postavenie ďalších inštitúcií s globálnym dosahom. Sociálne rozdiely čoraz viac prechádzajú naprieč hranicami jednotlivých štátov a smerovanie globalizácie je podľa nich otvorené a neisté.

Prehľadný sa javí výklad pojmu globalizácia podľa Scholteho, ktorý rozlišuje päť navzájom sa prelínajúcich oblastí, ktoré globalizáciu vytvárajú:

- **Globalizácia ako internacionalizácia** – v tomto ponímaní sa globalizácia najčastejšie chápe ako nárast medzinárodnej výmeny a vzájomnej vzrastajúcej závislosti, čoho dôkazom je napríklad rast medzinárodného obchodu, zahraničných investícií, nadnárodný pohyb pracovnej sily a kapitálu.

⁴ Spracované podľa: MATTOVÁ, I. 2007: Globalizácia – prístupy a koncepcie vybraných autorov. Sociálne a politické analýzy.

- **Globalizácia ako liberalizácia** – v tomto prípade globalizáciu chápeme ako proces odstraňovania vládnych a hospodárskych reštrikcií a obmedzení s cieľom vytvoriť otvorenú svetovú ekonomiku, jednotný globálny trh (príkladom je vznik rôznych spoločenstiev, ktoré vznikli s takýmto cieľom – či už je to Európska únia, Severoamerické združenie voľného obchodu NAFTA, Združenie národov juhovýchodnej Ázie ASEAN, alebo napríklad OPEC – kartel krajín vyvážajúcich ropu).
- **Globalizácia ako univerzalizácia** – snaha vytvoriť jedno univerzálne prostredie, ktorá zahŕňa proces rozširovania výrobkov, služieb, skúsenosti vo všetkých kútoch sveta, príkladom môže byť existencia čínskych reštaurácií alebo amerických fastfoodových spoločností po celom svete, alebo výroby a služby spoločnosti Apple, ktoré sú dostupné takmer pre každého jedinca, bez ohľadu na štát, či kontinent.
- **Globalizácia ako westernizácia (modernizácia)** – podľa tohto ponímania je globalizácia proces, prostredníctvom ktorého sa po svete šíria sociálne štruktúry ako kapitalizmus, racionalizmus alebo industrializácia, pričom častokrát dochádza k ničeniu pôvodných existujúcich kultúr a hodnôt, ktoré dané ekonomiky vyznávajú. Príkladom môže byť aj tzv. amerikanizmus, keď postupne silná americká kultúra so svojimi zvyklosťami (napríklad: Santa Klaus ako symbol Vianoc, sviatky ako Valentín alebo Halloween, stánky rýchleho občerstvenia, pracovná orientácia na status a dosahovanie moci) postupne pohlcuje európske a ázijské kultúry.
- **Globalizácia ako deterritorializácia** – v tomto prípade sa globalizácia vníma ako narastajúce preskupenie geografického priestoru, nielen z hľadiska územných vzdialeností a územných hraníc, ale aj z hľadiska sociálneho priestoru a štruktúr (napríklad pomerne silné etnické skupiny moslimov vo Francúzsku, čínske štvrte Chinatown v New Yorku či Londýne, komunikačne a technicky zručné mladšie generácie ľudí po celom svete).

S pojmom globalizácia úzko súvisí aj **internacionalizácia**. Internacionalizáciu možno charakterizovať ako zmedzinárodňovanie ekonomických a hospodárskych procesov, vytváranie medzinárodne prepojeného hospodárskeho priestoru. Za internacionalizačný podnik podľa teórie považujeme každý, ktorý minimálne jednu svoju činnosť, proces alebo aktivitu vykonáva v zahraničí, t. j. činnosť podniku prekračuje národné hranice. V tomto ponímaní je to v dnešnej dobe takmer každý podnik alebo spoločnosť, ktorý napríklad čo i len exportuje do zahraničia, ale využíva dodávateľské služby zo zahraničia.

Ekonomická teória uvádza aj niekoľko modelov internacionalizácie, prostredníctvom ktorých sa dá pochopiť vznik a podstata internacionalizácie. Jedným z nich je **Stopfodrov model internacionalizácie**, ktorý hovorí o tom, že podniky vstupujú na zahraničné trhy postupne, najskôr analyzujú výhody a potenciál zahraničného trhu prostredníctvom externe zriadených exportných aktivít. Podnik najskôr na daný trh exportuje a po nadobudnutých skúsenostiach môže zriadiť výrobnú pobočku priamo na území hostiteľského trhu. Finálnym štádiom je podľa Stopfodra zriaďovanie 100 % vlastnených dcérskych spoločností v zahraničí. Ďalší z modelov je tzv. **Uppsala model internacionalizácie**. Vytvorila ho dvojica autorov Johanson – Vahlne, ktorí skúmali proces internacionalizácie na štyroch švédskych spoločnostiach (Sandik, Atlas Copco, Facit a Volvo). Uppsala model, taktiež ako Stopfodrov model, tvrdí, že podniky rozvíjajú svoje aktivity na zahraničných trhoch postupne na základe dvoch dimenzií:⁵

- znalosti trhu (market knowledge) - tým, že rastie znalosť o zahraničnom trhu (napríklad v súvislosti s dobou pôsobenia na trhu), rastie tiež šanca aplikovať niektoré zo spôsobov prenikania na zahraničný trh, ktoré viažu kapitál
- úsilie o trh (market commitment) - viac sa podnik zaujíma o daný zahraničný trh, tým skôr sa naň bude snažiť preniknúť spôsobom, ktorý viaže kapitál (existuje seriózny záujem podniku o daný trh).

Autori taktiež tvrdia, že krajiny, v ktorých je podnik momentálne činný, výraznou mierou ovplyvnia aj budúce rozhodnutia o obsadzovaní nových trhov, keďže medzinárodné spoločnosti obvykle vstupujú do prostredia, ktoré je im relatívne známe.

Opozitom na pojem globalizácia je **lokálne prispôsobenie**. Lokálne prispôsobovanie prináša možnosť využitia ziskovej progresie, je vyvolané tlakom na špecifické a jedinečné požiadavky lokálnych trhov jednotlivých krajín. V praxi sa najčastejšie prejavuje ako finálna úprava výrobkov a služieb podľa lokálnych zvyklostí a tradícií objavujúca sa vo všetkých oblastiach – od potravín až po obchodné služby zákazníkom. Príkladom na lokálne prispôsobenie je spoločnosť Mc Donald's a jej produktové portfólio, ktoré upravuje práve vzhľadom na kultúrne a nákupné preferencie niektorých krajín, v rámci ktorých pôsobí. Napríklad vo Francúzsku ponúkajú hamburgery, ktoré obsahuje klasický francúzsky dressing (Le P'tit Mex, Le P'tit Poivre), v Indii možno kúpiť Maharaja Mac, v Taliansku zase burger s parmezánom a v Mexiku predávajú hamburgery, ktoré obsahujú typické mexické suroviny

⁵ ŠTRACH P.2009. *Mezinárodní manažment*. Praha: Grada Publishing, 2009. ISBN 978-80-247-2987-9, s. 39-40.

ako je salsa, fazuľa a syr. Na Blízkom východe spoločnosť predávajú Mc Arabia (arabský chlieb plnený kuracím mäsom, zeleninou a cesnakom).

Globalizácia v praxi – zopár faktov, čo prináša globalizácia vo svete⁶:

Rok 2006 - na svete žilo 191 milióna migrantov a 32,9 miliónov utečencov.

Rok 2008 - výdavky na potraviny v ekonomicky rozvinutých krajinách predstavujú 10-15 % z nákladov jednej rodiny, v rozvojových regiónoch je to priemerne 50 %.

Rok 2008 - v mestách žilo 50 % obyvateľstva (cca. 3,4 mld. obyvateľov), na porovnanie v roku 1900 to bolo 13 %, v roku 1950 29 % obyvateľov, odhad pre rok 2070 je 70 % obyvateľov.

Rok 2008 - v EÚ bolo vykonaných 515 teroristických útokov 359 jednotlivcami.

Rok 2010 - na zemi žije 6,9 miliardy ľudí, z toho 60 % svetovej populácie žije v Ázii.

Rok 2011 - vývoj demografických parametrov: rastie vek, keď sa uzatvára prvé manželstvo, rastie počet neúplných rodín, rastie vek prvorodičiek, zvyšuje sa rozmanitosť foriem súžitia, predlžuje sa vek dožitia človeka (globálne rastie počet seniorov o 2 % ročne – cca dvojnásobným tempom ako populácia ako celok).

Globalizácia spôsobila aj to, že spoločnosti z vyspelých ekonomík využívajú lacnejšie pracovné trhy na svoje výrobné aktivity, ktoré po čase doplnili službami, akými sú napríklad call centrá a outsourcingované podporné administratívne centrá.

Hlavnými príjemcami takýchto aktivít boli hlavne India v oblasti softvéru a Čína v zmluvnej výrobe. Obe ekonomiky rýchlo rastú a tieto dve krajiny sa môžu v nasledujúcich 20 rokoch, po boku Brazílie a Ruska, pripojiť k množstvu ekonomických superveľmocí.⁷

1.2 Výhody a nevýhody globalizácie

Globalizačné procesy prinášajú mnohé výhody aj nevýhody v rámci ekonomického, politického, spoločenského, ako aj ekologického prostredia.

Ekonomické výhody plynú predovšetkým z možnosti vyhľadávania lacnejších výrobných vstupov, čo má za následok lepšiu konkurencieschopnosť podnikov a ponuku tovarov za nižšie ceny. Na druhej strane táto situácia často vedie k vykorisťovaniu pracovnej sily (predovšetkým v oblasti ázijských a subsaharských krajín a krajín Stredného východu).

⁶ Výber príkladov spracovaný podľa: MEZŘICKÝ, V. 2011. *Perspektivy globalizace*. Praha: Portál, 2011 – kapitoly 6, 7, 8.

⁷ RUSSEL-WALLING E. 2012. *Manažment. 50 myšlienok, ktoré by ste mali poznať*. Bratislava: Slovart, 2012. s. 94.

V oblasti politiky globalizácia znamená nielen existenciu nadnárodných inštitúcií a organizácií, ktoré sú orientované na pomoc krajinám tretieho sveta, ale aj otvorenie hraníc a voľných pohyb tovar, služieb aj pracovnej sily. Ekonomovia tvrdia, že voľný obchod pôsobí priaznivo nielen na ekonomický rast, ale má za následok aj efektívnu alokáciu zdrojov. V praxi to vyzerá však častokrát opačne. Sociálna polarizácia, keď začína zanikať stredná vrstva a existujú skupiny len extrémne bohatých alebo extrémne chudobných, je totiž jeden z ďalších dôkazov v neprospech globalizácie.

Nevýhodou globálnej ekonomiky je aj to, že podkopáva stáročia platné spoločenské hodnoty a uvoľňuje morálne zábrany. Sociológovia poukazujú na sociálne zmeny viditeľné od 60. rokov minulého storočia. Signalizuje ich vzrastajúce odcudzenie, znižovanie zmyslu pre spoločnosť a rodinu, narastanie duševných porúch a vzrast kriminality. Domnievajú sa, že ide o dôsledky transindustriálnej spoločnosti, kde kvalitu života nahrádza ekonomický rast, ktorý sa stáva jediným záujmom spoločnosti.⁸ Na druhej strane globalizácia uľahčuje nielen cestovanie a spoznávanie nových kultúr, čo má za následok elimináciu predsudkov v sociálnej oblasti, ale vďaka rozvoju informačných technológií sa stierajú hranice času a priestoru, zvyšujú sa nároky na ovládanie cudzích jazykov a informačnú gramotnosť, čo prispieva ku skvalitňovaniu potenciálnej pracovnej sily.

Ďalšími negatívami spájanými často s globalizáciou a honbou za ekonomických rastom sú aj rozpad generačnej schopnosti ekosystému, rozklad tradične usporiadaných ľudských komunit a čoraz viac urýchľujúci sa boj o prírodné zdroje, ktorý prehrávajú chudobné krajiny tretieho sveta. Tabuľka 1 zobrazuje prehľad najčastejšie uvádzaných výhod a nevýhod globalizácie.

Tabuľka 1 Výhody a nevýhody globalizácie

Výhody globalizácie	Nevýhody globalizácie
prekonávanie ohraničení v priestore a čase, uľahčenie komunikácie a obchodovania, nárast „online“ formy životného štýlu	zväčšovanie nerovnomerného ekonomického rozvoja a nespravodlivosť pri rozdeľovaní svetového bohatstva
vytváranie podnikateľských zoskupení, medzinárodná spolupráca a pomoc krajinám tretieho sveta	sociálna polarizácia (nárast bohatých a chudobných vrstiev, úbytok strednej vrstvy)
realizácia nadnárodných projektov, reštrukturalizácie trhu práce, vznik nových pracovných pozícií a odborov	nárast nezamestnaných, zánik pôvodných remesiel, vykorisťovanie, existencia tzv. sweat shopov, globálna migrácia obyvateľstva
globálne zhodnocovanie kapitálu	zvyšovanie medzinárodnej kriminality, násillia a terorizmu, existencia čiernej a šedej

⁸ HOFFMANOVÁ, V. 2003: *Úvod do problematiky globalizácie – základné informácie*. Metodicko-pedagogické centrum v Prešove dostupné online: www.infovek.sk/predmety/nos/prirucky/prirucka04.pdf

	ekonomiky
rozvoj biotechnológií, nanotechnológií, genetiky a informačných technológií (biometria, 3D tlačiarne, hologramy)	vznik nových civilizačných chorôb a ich rýchle šírenie
vytváranie globálneho konkurenčného prostredia, zvyšovanie kvality a znižovanie ceny produktov	zánik malých podnikateľov, ktorí nie sú schopní obstáť v globálnej konkurencii
nové postavenie medzinárodných inštitúcií	poškodzovanie životného prostredia, globálne otepľovanie
poznávanie nových kultúr, cestovanie, nové možnosti a potreby vzdelávania	nárast konzumného spôsobu života, plytvanie, plánované zastarávanie

Zdroj: sumarizované autorkou

Globalizácia má svojich prívržencov aj odporcov, tak ako každá minca má dve strany, aj globalizácia so sebou prináša pozitívne aj negatívne vplyvy. Otázne je, ako sa tie negatívne dajú eliminovať a či sú ľudia vôbec schopní z pozitív vyťažiť maximum nielen pre seba, ale aj budúce generácie.

Kontakt na autora:

Ing. Katarína Procházková, PhD.

Katedra manažmentu, FPM, EUBA

euba.prochazkova@gmail.com